

TAVASTEHUS GYMNASIUMS ALASKA-SAMLINGAR

Den Furuhjelmska donationen av etnografiska föremål 1863

INLEDNING

Ett gammalt tidningsurklipp ledde till en högst oväntad upptäckt, en hittills okänd samling etnografiska föremål från Alaska i Tavastehus finska lyceums gymnasium. Orsaken till att dessa föremål finns i Tavastehus står att söka i det historiska händelseförlopp som under 1800-talet förde ett flertal finländare till den yttersta delen av det stora Ryska imperiet, de ryska koloniala besittningarna i Alaska.

Ryssland hade ett fotfäste på den Nordamerikanska kontinenten i nästan ett sekel; området omfattade Alaska, den Aleutiska ökedjan, Pribilof- och Kommodoröarna samt -Kurilerna. Därtill fanns två tillfälliga kolonier i Hawaii och Kalifornien. Ryssland var en stark rival till andra kolonialmakter i regionen och de växande ryska kolonierna krävde människor från samtliga yrkeskategorier, i synnerhet från områden med stark förankring i sjöfarten, så som Baltikum och Finland.¹ Den ryska tiden medförde lysande karriärmöjligheter för finländska officerare och tjänstemän inom det ryska imperiet². Flertalet finländare anställdes i det Rysk-amerikanska kompaniets tjänst och arbetade med tidsbestämda kontrakt i kolonierna.

Den finländska närvaron i Alaska infaller mellan åren 1818 och 1867. Den finländska befolkningen i kolonierna nådde sin kulmen på 1840-talet, varefter finländarnas antal sakta avtog. Medlet av 1800-talet karakteriseras av kolonialistiska strävanden. Under denna tidpunkt grundades även de första etnografiska museerna i Europa som visade exotiska föremål från koloniala besittningar i Orienten, Afrika, Australien och den amerikanska kontinenten. Det stora kejsrerliga Kunstkamera i St. Petersburg grundade ett skilt etnografisk museum redan på 1820-talet³. Närheten mellan de båda huvudstäderna Helsingfors och St. Petersburg stimulerade utvecklingen i Finland. Universitetet som flyttat till den nya huvudstaden anammade influenser från St. Petersburgs Vetenskapliga Akademi.

Utvecklingen av vetenskaperna i Finland sammanföll med Rysslands koloniala expansion och de finländska tjänstemännen i Alaska var aktiva deltagare i denna process. Kolonisterna samlade exemplar från växt- och djurlivet samt föremål som tillhörde ursprungsbefolkningen i Alaska. När de återvände till hemlandet bidrog deras föremål till vetenskapliga samlingar i olika läroinstitutioner. Det gemensamma uppdraget bland kolonisterna var att skapa ett underlag för vetenskapernas utveckling i hemlandet och därmed göra landet likvärdigt med övriga civiliserade nationer i Europa.

Finland befann sig i en komplicerad position gentemot härskarlandet Ryssland vilket återspeglade sig i tidens mentala geografi. Olika skildringar om Finland under 1800-talet visar att landet av europeiska resenärer uppfattades som ett fattigt och primitivt land. Den koloniala litteraturen bidrog till att skapa en hierarki mellan de ”civiliserade” länderna. Tyskland, England och Frankrike uppfattades som centrum medan länderna norrut och österut betraktades som periferi. Storfurstendömet Finland låg i periferi både politiskt och geografiskt. Ryssland var ett mäktigt imperium, men det låg ännu längre österut än Finland i förhållande till modernitetens kärna. Enligt en syn som omfattades av många utbildade finländare, representerade Finland, trots sin underordnade ställning, den västerländska civilisationen i motsats till den primitivare ryska kulturen.⁴

Finländarnas insamlingsverksamhet i Alaska inleddes av Arvid Adolf Etholén som 1818 besökte området⁵. Han gjorde en lysande karriär och blev tjugo år senare den första finländska guvernören över de amerikanska besittningarna⁶. Etholén var tidig i att inse värdet med att samla vetenskapligt material till Finland, han donerade en stor samling etnografiska föremål och naturalier till Åbo Akademi redan 1825. Denna samling förstördes i sin helhet några år senare under den stora branden i Åbo. Han fortsatte dock med insamlingsverksamheten och skickade nya föremål till det Kejsarliga Universitet i Helsingfors. Hans föremål utgör stommen i det som nu kallas för den Etholénska samlingen i Finlands nationalmuseum.⁷

I Finland finns alltså en ansevärd mängd etnografiska föremål från Alaska som insamlades under en tidsperiod då områdets ursprungskulturer fortfarande var relativt intakta. Åbo Akademi, Helsingfors Universitet och Klassiska Lyceet i Åbo erhöll rikligt med donationer av olika svensktalande mecenater som tjänstgjort i Alaska. Dessa utspridda samlingar finns numera gemensamt samlade i den omtalade Etholénska samlingen. Det finns en utmärkt föremålskatalog över dessa samlingar från 1990 av Pirjo Varjola; *The Etholén Collection – The Ethnographic Alaskas collections of Adolf Etholén and his contemporaries in the National Museum of Finland*.

Den finländska insamlingsverksamheten i Alaska riktades gentemot främmande kulturer i en kolonial situation. Samtidigt uppstod ett växande nationalromantiskt intresse gentemot det finska ”urhemmet”. Det etnografiska arbetet bland främmande kulturer i Sibirien, vars pionjär var M.A. Castrén, riktade sig

uteslutande till finsk-ugriska folk. Denna forskning hade en stark nationalistisk förankring, dess syfte var att befästa den finska nationens kulturella identitet i den rena fennofilins anda. Insamlingsverksamheten i Alaska sporrades även av nationalistiska strävanden men följde den tidstypiska koloniala agendan. Samtliga personer involverade i dessa ovannämnda verksamheter var svensktalande finländare, även de som följde den fennofila agendan. Medlet av 1800-talet framträder som en tid då det gryende intresset i främmande kulturer delades i två skilda riktningar. Vi kan tala om att det uppstod två skilda paradigmer; den fennofila och den koloniala. Det sistnämnda paradigmet hade en tydlig förankring i den svensktalande samhällsklassen i Finland. Endast svensktalande finländare deltog i insamlingsverksamheten i Alaska och föremålen placerades i svenska läroinstitutioner i Finland. Karikerat kan man omfatta skillnaden i de två skilda vetenskapliga inriktningarna i att fennofilerna strävade att föra Finland till Sibirien medan de svensktalande kolonisterna strävade att föra världen till Finland. Sett ur en rent vetenskaplig synvinkel så kan vi uppfatta att den förstnämnda inriktningen inledningsvis hade en mera utpräglad kvalitativ dimension än den sistnämnda som var kvantitativ. Det enda vetenskapliga bidraget från finskt håll gällande Alaska utgörs av Johan Henrik Holmbergs etnografiska analys och historieskildring: *Ethnographische Skizzen Über die Völker des Russischen Amerika, 1855*. Den är en sammanställning av befintliga ryska källor och hans egna etnografiska observationer bland Kodiak eskimåerna och Tlingiterna.

Insamlingsverksamheten i Alaska följde det allmänna koloniala mönstret. 1800-talets insamlare upplevde att de genom sin civiliserade ställning gentemot "vildarna" var berättigade att samla föremål från ursprungsbefolkningen och infoga dem i västerländska samlingar. I århundraden hade europeiska soldater, krigsherrar och erövrare medfört särskilda föremål som krigsbyte. 1800-talets insamling uppvisade drag som påminde om troféjakt. Erövringens paradigm ingick i den tidiga antropologiska verksamheten på det koloniala planet⁸.

Föremålen upplevdes ha ett större värde i museernas samlingar än hos "all den smuts och sjabbighet" som förekom bland ursprungsbefolkningen. Underförstått innebar detta en antydning om att föremålens ursprungliga ägare skulle ha misshandlat dessa och att de inte var i stånd att begripa föremålens sanna värde⁹. I Europa uppvisades föremålen i en helt ny kolonial kontext, placerade i sterila glasskåp liksom kirurgiska prover som lyfts ur ett lik presenterades de nu helt avskurna från den verklighet och den kultur de uppstod ur. I ett postkolonialt sammanhang kritiserar denna typ av insamlingsverksamhet som en form av kulturell erövring¹⁰.

I Finland uppvisades föremålen liksom troféer och blev inte utsatta för någon omfattande vetenskaplig forskning utöver det arbete Holmberg utförde med de etnografiska samlingarna när de väl var i Helsingfors år 1859¹¹. Föremålens uppgift i samlingarna var att påminna besökarna om Finlands roll inom det

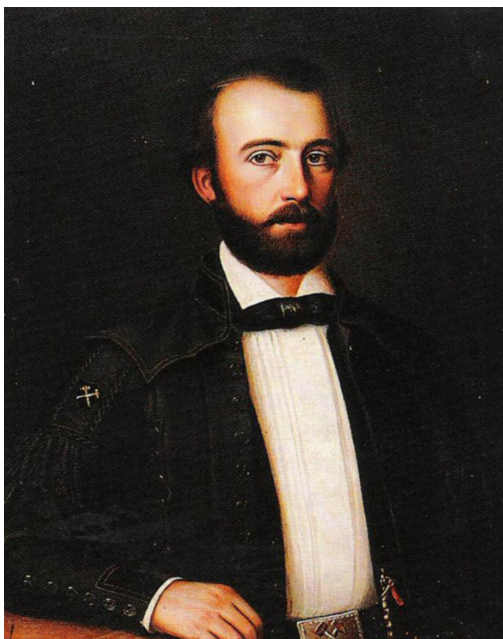

Bild 1. Hjalmar Furuholm. Oljemålning av J.E. Lindh 1851. Privat samling.

Ryska imperiet, som koloniserar av vilda folkslag och otämjda områden. Föremålen kunde uppfattas representera en massa bortkomna infödingar som skulle organiseras och ordnades enligt rang och ordning för att vara presentabla för en nyfiken publik¹². Det visuella upplägget av de exotiska föremålen i glasvitrinerna gjorde det möjligt för besökare att med blicken dominera över samlingarna och därmed

vara delaktiga i den koloniala processen. I själva verket utgjorde utställningarna en modell av det ideala koloniala imperiet där perfekt lag och ordning påtvingades på urbefolkningen.¹³

Den finländska insamlingsverksamheten i Alaska omfattar således både ett kolonialt perspektiv och en tydlig finlandssvensk dimension som först under den senaste tiden varit utsatt för kritisk granskning. Finländarnas roll i ryska Alaska är dock inte utan sina motsägelser. Finländarna representerade själva ett erövrat folkslag i egenskap av ryska undersåtar. Denna artikel behandlar en särskild samling föremål från Alaska, som donerades till det svenska gymnasiet i Tavastehus av Enoch Hjalmar Furuholm år 1863.

HJALMAR FURUHJELM OCH HANS INSATSER I ALASKA

Civilbergsingenjören Enoch Hjalmar Furuholm (3.10.1823-30.12.1886) tillhörde en adlig ätt med herresätet Hongola gård i Urjala, därav släktnamnet Furuholm (se Bild 1)¹⁴. Han inledde sina studier i kemi och mineralogi vid Helsingfors universitet 1844. Hans fortsatta studier i gruvdrift förde honom till Tyskland och därefter till Uralbergen för att utvinna kol och järn under tre års tid¹⁵. Furuholm trädde i det Rysk-amerikanska kompaniets tjänst 1853 och ett år senare, den 18:nde april anlände han till Alaskas koloniala huvudstad, Sitka¹⁶.

Hjalmars äldre bror, Johan Hampus Furuholm blev utnämnd till generalguvernör över Alaska några år senare och gjorde sällskap med sin yngre bror 1859.

Hjalmar hade som uppgift att organisera kolbrytning i kolonierna och etablerade en kolgruva vid English Bay på Kenai. Hans arbete medförde att han ofta reste mellan Kenai och den koloniala huvudstaden där bröderna också återsåg varandra efter den långvariga separationen¹⁷. Efter sex års vedermödor i Alaska hade Hjalmar etablerat en liten koloni i vildmarken. Gruvsamhället i English Bay på Kenai utgjorde under en kort tid det tredje största koloniala samhället i Alaska¹⁸. Ryssarna hade visserligen i ett tidigt skede grundat en permanent handelsstation på Kenai halvön, men den hade förstörts i grunden av Tanaina, ett indianfolk som hade hemvist i samma område. Områden kring Cook Inlet fortsatte ändå att vara av ekonomiskt intresse för ryssarna och man upprätthöll flera mindre handelsstationer i regionen i anknytning till infödingsbyar, men inga större regelrätta kolonier existerade innan gruvsamhället etablerades.¹⁹

Furuhjelms tid i kolonierna omfattade en del dramatiska händelser. Han tog sig t.ex. an en ung skyddsling förmodligen av Tlingit härkomst som han fann i en livshotande situation på Katmai. Flickan skulle offras på ett brinnande bål och Furuhjelm infann sig på platsen i sista sekund för att förhindra det ödesdigra händelseförloppet. Flickan friköptes och hon döptes till Aina Iliamna Moore²⁰. Flickan skickades till Finland och bodde under sista tiden i Mäntsälä och där hon insjuknade i tyfus och dog den 9 maj 1868 hemma hos sin fosterfar vid en ålder av 13 år²¹. Därtill fick Furuhjelm nästan sätta livet till då han reste tillbaka till Finland från Alaska 1862. Ångfartyget ”Golven Gate” som han var ombord på fattade eld och förliste²². Pirjo Varjola har förmodat att Hjalmars omfattande samlingar förstördes i samband med olyckan²³. Detta har senare visat sig vara ett felaktigt antagande.

DEN FURUHJELMSKA SAMLINGEN

Den allmänna uppfattningen har varit att Furuhjelms etnografiska samlingar förstördes i den omtalade ”Golden Gate” branden och att endast få föremål återstod. Några få föremål som samlats av Hjalmar Furuhjelm ingår sedan 1940 i den Etholénska samlingen. Dessa föremål är tids-typiska souvenirer som medfördes från Alaska; en kamleika (rock av sältarmar), modellkajaker, cigarrrettetui och en skifferpipa från Haida-folket. Även några klädedräkter från Tanaina ingår i denna mindre samling.²⁴

Den gamla huvudbyggnaden på Hongola gård förstördes i en ödesdigra brand 1972. Samtliga konstskatter och hela biblioteket totalförstördes i branden.²⁵

Dessa olyckliga händelseförlopp bidrog till att samtliga spår av den Furuhjelmska samlingen nästan helt sopades igen. Lyckliga omständigheter och slumpen ledde till dess återupptäckt den 5.11.2010. Exakt hur dessa samlingar återupptäcktes är värt att särskilt omnämnas; en gammal finsk tidskrift från

1866 innehöll en artikel om Ålands Berg och mark vilket uppmärksammades av Conny Andersson, en åländsk etnolog. Andersson skickade sidan med artikeln om Åland vidare till emeritus intendent vid Åbo Akademi, John Hackman, som av en händelse råkade uppfatta att det på samma sida fanns en annan artikel i vilket det stod någonting om föremål från Alaska. Hackman vidarebefordrade den aktuella sidan till undertecknad för kännedom och upptäckten av Furuhjelms hittills okända donation var snart ett faktum. I den berörda artikeln redogör den avgående rektorn för Tavastehus Svenska Gymnasium för samtliga föremål som skolan erhållit i donation under de tre senaste åren. I förteckningen redogörs för flera olika föremål från Alaska som inte ingår i den Etholenska samlingen. Därför var det förhållandevis lätt att gissa sig till att det rörde sig om en samling som aldrig förflyttats till Helsingfors. Marika Sandell på Kulturernas museum i Helsingfors kunde under ett telefonsamtal ge bekräftelse på mina antagelser om att Finlands nationalmuseum inte överhuvudtaget hade kännedom om samlingen i Tavastehus.

Jag besökte Hämeenlinnan Lyseon Lukio i november 2010 och efter några intensiva timmars letande återfanns en stor del av samlingen. Dessa återfunna föremål förvaras för tillfället i skolans eget utställningsutrymme i källarvåningen. I skrivande stund finns en liten del av föremålen fortfarande undangömda i skolans lagerutrymmen och ett okänt antal av dessa är eventuellt försvunna. Ur samtalen med gymnasiets nuvarande rektor Ilkka Kykkänen och med två tidigare, numera pensionerade rektorer har framgått att de etnografiska föremålen i lyceets samlingar har kvarhållits i skolan åtminstone sedan 1970-talet. Man har ingen kännedom om vad som har skett med föremålen under tidigare årtionden och det finns ingen dokumentation om att föremål skulle ha förflyttats till andra museer eller samlingar. De föremål man har lyckats hitta utgör väldigt intressanta forskningsobjekt. Gymnasiets anställda har haft inte haft kännedom om föremålen och man har således inte insett deras vetenskapliga värde.

Det svenska gymnasiet och elementärskolan i Tavastehus som ursprungligen erhöll donationen upphörde med sin verksamhet 1873. Lösöret överfördes enligt senatens beslut till det nygrundade finska lyceet. De omfattande etnografiska samlingarna hade innan detta förvarats i hyrda lokaler. Under tio år förvarades samlingarna tillfälligt i ett trångt utrymme i den s.k. stenskolan. Rummet med samlingarna fungerade även som ett klassrum. Den nuvarande lyceibyggningen vid Slottsgatan färdigställdes 1888 och föremålsbeståndet utstod ytterligare en förflyttning. Skolan har utöver de etnografiska föremålen även omfattande zoologiska och biologiska samlingar.²⁶ I de etnografiska samlingarna i Hämeen Lyseon Lukio ingår även material från Sibirien och en hel del föremål från Afrika, de sistnämnda har tillkommit under självständighetstiden²⁷.

Bland de svenskspråkiga i Tavastehus fanns ett stort engagemang för den svenska skolan och gymnasiet erhölet donationer av flera andra mecenater än

Hjalmar Furuhejm. Ur Finlands Allmänna Tidning 7.6.1866 framgår förhållandevis detaljerade kataloguppgifter om den Furuhejmska donationen till det svenska gymnasiet i Tavastehus som här presenteras oavkortad i dess ursprungliga form;

Föräringar till Tavastehus Gymnasium under läseåren 1863-1866²⁸

Detta gymnasium har under de ofvannämnda läseåren, likasom under den föregående tiden af dess tillvaro, rikligen blivit ihågkommet med föräringar, hvilket utvisar, allmänheten allt fortfarande omfattar detsamma med deltagande välvilja.

Den ethnografiska samlingen har af bergmästaren H. Furuhejm erhållit en dyrbar och värderik gåfva, som utgöres af:

1. *Hatt, flätad af rötter och prydd med glasperlor och musslor (dentalier), hvilka sistnämnda hemtas från Kolumbia floden och en tid gingo som skiljemynt bland indianerne (Från Nutschek, indianstammen Tschugatsch).*
2. *Hufvudbeklädnad af träd, utsirad med murrhår af sjölejonet (phoca jubata, begagnad fordom i krig, nu i fred (1 stammen Thnaina kring viken Kenai).*
3. *Pipa (ofullständig) af mineralet pip-sten, hvilket förekommer någonstädes i arkipelagen Juande de Fuca (Från Drottning Charlottas ö) skall föreställa en korp, hvilken fogel eljest spelar en vigtig roll i Thlinkiternas mytologi.*
4. *Matta flätad af gräs (?), i stammen Thlinkit på ön Sitka.*
5. *Mössa af skältarmar (ön Kodiak i stammen Koniager).*
6. *Så kallad Kamleika af björntarmar, som nyttjas såsom vattentätt öfverplagg vid kanotfärder (Ön Kodjak. i stammen Koniager).*
- 7.-10. *Modeller af en ensitsig och tresitsig samt tvenne tvåsitsiga skinnkanoter (från Kenai och ön Kodjak). De nyttjas allmänt i viken Kenai och längs hela Aleutiska ökedjan. Dessa skinnkanoter kallas baidarkor. En tresitsig baidarka är vanligen 30 fot lång.*
11. *Modell af en ensitsig baidarka (skinnkanot) af vallrossben (Från Nuschagak, i stammen Aglegmjut).*
12. *Snöskor af flätade skinnremmar. (Från indianstammar boende vid Kopparfloden.) Sådana snöskor nyttjas allmänt bland norra Amerikas indianer.*
13. *Pilkoger af träd med 3 pilar och tillhörande tvänne bågar. (Från Nutschek i stammen Tschugatsch.) De nyttjas blott vid havsjagt i kanoter på hafsuttrar (lutra marina), skälar o. d.*
14. *Pilkoger af garfvadt renskinn med 11 pilar (försedda med spetsar dels af skiffer, dels af snäckor eller ben), jemte en större båge (Iliamna på halfön Aljaska i stammen Aglegmjut). Dessa redskap nyttjas vid jakt på vildrenar, elgar och björnar. Flodbäfrar, uttrar, räfvar, soblar o.s.v. skjutas aldrig, utan fångas i fällor och snaror.*
15. *Ett mindre kastspjut för kanot-jagt (viken Kenai i stammen Thnaina).*
17. *5 st. kastpilar jemte kastbräde (Från ön Attu, i stammen Aleut). De nyttjas vid kanot-jagt.*
18. *Snöre, flätad af hvalfisksenor (Ön Unga, i stammen Aleut).*

19. *Tvenne drægter med ett par byxor af garfvade renskinn och prydda med border af piggsvinstaggar, Erethiron epixanthus, (Från trakten af ön Skilach i stammen Thnaina).*
20. *Handarbete från ön Unalashka, föreställande en hafsörn, sittande på ett träd. Teckningarne på fotställningen föreställa kanotjagt på hvalfiskar. Detta arbete anses som särdeles prof på en qvinnas färdighet i handslöjd. Materialet består till största delen af piggsvinstaggar.*
21. *Troligen något slags frö. Sådane äro ytterst sällsynta och värderas som talismanner bland indianerne af Thnaina stammen.*
22. *Figurer utskurna i hårdnad lera eller mergel, föreställande vallrossar.*

För alla dessa föräringar, hvilka läroverket fått från skilda trakter i vårt land emot-taga, betygar jag å läroverkets vägnar min djupa tacksamhet. Tavastehus den 31 maj 1866.

*G. I. Lindström,
gymnasii afgående rektor.*

Föremålen i samlingarna härstammar från fem olika etniska grupper;

(1) Tschugatsch - Chugach, stillahavseskimåer som numera gemensamt tillsammans med Kodiak-eskimåerna, eller koniagerne benämns som Alutiiq eller Sugpiaq. Chugacherna, eller Chugach Alutiiq bodde längs den sydliga kusten av Kenai och de närliggande öarna. På grund av stora likheter i den materiella kulturen mellan Kodiak och Chugach är det ofta svårt om inte omöjligt att se skillnader i föremålsbeståndet mellan dessa två. Det förekom även Aluutiq-talande bosättningar på Katmai, men den materiella kulturen bland dessa påminde i många avseenden om de norra Yupik-talande eskimåerna.²⁹

(2) Thnaina - Tanaina eller De'naina, ett indianfolk som tillhör den Athapaskiska språkgruppen och levde på bägge sidorna om Cook Inlet. Deras kultur var starkt präglad av närheten till eskimåfolk och den maritima ekonomin. De använde kajaker och jagade sälar med harpuner. Trots det förekom många rent Athapaskiska drag i den materiella kulturen.³⁰

(3) Aleut - Unangan, ett eskimåfolk som bebodde den Aleutiska ökedjan och som både materiellt och kulturellt påminner om stillahavseskimåerna. De var liksom Alutiiq tvingade att medverka som pälsjägare i Rysk-amerikanska kompaniets tjänst.³¹

(4) Aglegmjut - Aglegmjut, ett Yupik-eskimåfolk från Bristol Bay. Folket finns inte längre, de har övergått i eller absorberats av närliggande kulturer. Aglegmjuterne stod i handelsförbindelse med Tanaina och Alutiiq-talande på Katmai.³²

(5) Thlinkit - Tlingit, ett indianfolk som bodde granne till den koloniala huvudstaden i Sitka på Baranov ön³³.

DEN FURUHJELMSKA SAMLINGEN UR ETT KOMPARATIVT PERSPEKTIV

Av den Furuhjelska samlingen har endast en del återfunnits och i det följande redogörs för en del av dessa föremål och deras betydelse för komparativ antropologisk forskning i Alaska. Det är på sin plats att påpeka att Furuhjelm vistades i ett gränsområde mellan tre olika kulturområden och kulturgränserna var ständigt skiftande. Ryssarnas framfart i området som pågått sedan slutet av 1700-talet hade medfört en minskning i de interna stridigheterna mellan de olika folkgrupperna och gynnat utvecklingen av raffinerade handelsnätverk bland urbefolkningen³⁴. Den omfattande jakten på havsutter involverade även befolkningen på Kenai-uddens yttre del som i huvudsak bestod av Chugacher. Detta ledde till förflyttningar av hela byar vilket givetvis hade en stor inverkan på kulturen.³⁵

Området kring Cook Inlet var en smältdegel för kulturyttringar från eskimåerna kring Berings sund, Stillahavseskimåerna och inlandets Athapasker. Området var kring denna tid väldigt heterogent och man kan skönja förbindelser också mellan Tanaina och Alegmiuterna på Katmai halvön. Även fastlandet Alutiiq var på ett hörn delaktiga i denna process. De ryska handelsstationerna bidrog till att nya handelsrutter etablerades och att handelsekonomin kom att beröra en växande mängd av områdets befolkning.

Samtliga upphittade föremål i den Furuhjelska samlingen har nu dokumenterats av Dr Sven Haakonson Jr. som tillsammans med undertecknad och Marika Sandell besökte Tavastehus den 17.1.2011. Dr. Haakonsons målsättning är att dokumentera samtliga föremål från denna omtalade region i Alaska som finns utspridda i samlingar runt om i Europa. Enligt Haakonson ger den Furuhjelska samlingen en överskådlig inblick i den etnografiska situationen i området kring Cook Inlet år 1860. Eftersom insamlingsarbetet i Alaska under merparten av 1800-talet generellt och också här påvisade brister i både systematik och professionalism, förekommer det idag en hel del oklarheter kring de insamlade föremålen attribuering. En del av dessa gåtor kan lösas genom komparativa studier mellan olika samlingar. Föremålen i Tavastehus utgör ett värdefullt bidrag till den internationella forskningen. Ett intressant exempel för denna forskning utgörs av ”Hufvudbeklädnaden” (2) som av Furuhjelm är attribuerad till Tanaina-folket. Den är tillverkad av en tunn och bred skiva furu som har böjts runt och sytts ihop på baksidan för att forma en slags tratt. Huvudbonaden i Tavastehus saknar en del av den ursprungliga dekorationen. Det finns en liknande huvudbonad i Natural Museum of Natural History i Wash-

Bild 2. Den livfulla dekorationen på pilkogret som tillverkats av Tanaina. Fotograf Sven Haakonson Jr.

ington (NMNH 90444). Den härrör från Katmai där den insamlats 1884 och man antar att den är av Koniag (Kodiak Alutiiq) ursprung. Bägge modellerna uppvisar influenser från tre olika kulturområden: den vita färgen lär härstamma från Yupik/Alegmiut, pärldekorationerna från Kodiak (saknas på huvudbonaden i Tavastehus) och de flätade gräset och trådhängena från Aleuterna³⁶. Fyndet i Tavastehus tyder på att denna modell av huvudbonad också användes av de martima Tanaina från Katmai och det verkar troligt att modellen var i bruk inom ett litet område vid mynningen av Cook Inlet.

JAKTUTRUSTNINGEN FRÅN OMRÅDET KRING KENAI OCH KATMAI

Pilbågarna, pilkogren med tillhörande pilar utgör också intressanta tillskott för den komparativa antropologiska föremålsforskningen. Det i punkt 14 berörda pilkogret (se Bild 2) är synnerligen intressant. Det är attribuerat till Aleggmiuterna och är rikligt dekorerat med fem olika scener föreställande viltet, jakten med pilbåge och farkoster till havs. Figurerna är målade i järnoxidfärg. Det är tvivel underkastat om det 76 cm långa kogret är av Aleggmiut tillverkning av flera olika skäl. Ett pilkogret (VK 147b) i Etholénska samlingen som också antas härstamma från Aleggmiuterna är betydligt större än detta (147 cm lång) och i helt annan stil. Därtill är den dekorativa bården av färgade piggsvinstaggar i kogrets övre kant typiskt hantverk för Tanaina. Ett likadant kogret (MAE 5801-2) finns i Kunskaeras samlingar i St. Petersburg och är attribuerat till den sistnämnda gruppen³⁷. De målade dekorationerna på kogret är däremot

ovanliga. Temat för de dekorativa mönstren överensstämmer mycket väl med den information vi har om Tanaina. Bytesdjuren framträder i detalj och en av jägarna verkar använda snöskor. Renar och bergsfår uppträder som bytesdjur. Enligt vissa källor förekom bergsfår i rikliga mängder endast i bergen kring floden Susitna i ändan av Cooks Inlet och man kan därför anta att kogret har sitt ursprung där³⁸. De maritima motiven på kogret är inte lika framträdande som jaktmotiven och man kan anta att de inte beskriver tillverkarens egen kultur, i synnerhet då det inte förekommer jaktscener till havs. Ur teckningarna framträder en ensitsig baidarka³⁹, en tresitsig baidarka och en farkost som påminner om den öppna skinnbåt som användes av Tanaina⁴⁰.

Av de till detta koger tillhörande 11 pilarna har resterna av 7 pilar återfunnits (se Bild 3). Dessa pilar uppvisar varierande tillstånd och endast två kompletta pilar med spetsar återstår. Samtliga pilar är försedda med tre styrfjädrar och skaften är vid befjädringen dekorerade med röda och svarta ränder. Dessa pilar representerar två helt olika serier. Tre av dessa är grövre, det tunga förskaf-tet av renhorn verkar nästan klubbaktig. Pilskaftet tunnar av mot nocken så att den blir platt i ändan, ett typiskt drag för norra eskimåfolk. De återstående fyra pilarna är klenare och är som tunnast längs med skaftets mittsektion - pilskaftet och övergår till en uppsvälld klump vid nocken och vid spetsen. Pilskaft som uppvisar liknande drag med den sistnämnda typen förkommer allmänt längs med Nordvästkusten och kan anses representera ett sydligt inslag i den materiella kulturen. Dessa pilar påminner t.ex. inte om Tanaina-pilar⁴¹, däremot finns likheter med pilar för fångst av havsutter som antas tillhöra Koniagerna. Fallet med Koniag-pilarna är dock problematiskt eftersom många pilar med flata skaft vid nocken har attribuerats till denna folkgrupp även om det rör

Bild 3. En del av pilarna som står att återfinna i den Furuhjelmiska samlingen. Samtliga pilar har uppsvälld nock och är tillverkade av Dena'ina. Fotograf Marcus Lepola.

sig om två skilda traditioner i både framställning och bruk⁴². Den uppsvällda nocken förekommer på pilar för maritim fångst av havsuttrar och fåglar i olika museers samlingar. Pilar för jakt på landlevande däggdjur med drag av denna sistnämnda typ har ej tidigare förekommit i finska samlingar. Det verkar finnas endast en motsvarande pil i Danmarks nationalmuseums samlingar, men dess nock är inte uppsvälld. Denna pil insamlades av Henrik Holmberg, som besökte Kodiak vid samma tidpunkt som Furuhjelm vistades i Kenai. Den omfattande etnografiska Alaska samlingen i Köpenhamn härstammar från Holmbergs fältarbete i trakten kring Kodiak.⁴³

Utformningen av pilens nock har en funktionell betydelse. Det anses allmänt att uppsvällda nockar underlättar skytte med en s.k. *pinch-grip* metod. Detta innebär att skytten drar pilen med bågsträngen genom att knipa skaftändan (nocken) mellan pekfingrets första knog och tummen. En variation av denna metod förekom hos Alutiiq. Bland eskimåfolk var ett s.k. *Mediterranean grip* vanligare. Med denna sistnämnda metod drar skytten strängen med de tre främsta fingrarna och håller pilen på sin plats genom att klämma den mellan pek- och långfingret. En flat utformning av nocken underlättar denna sistnämnda skjutstil.⁴⁴

Då man granskar de tre bågar som hör till den Furuhjelmska samlingen ges ytterligare ledtrådar gällande pilarnas korrekta attribuering. Bågen under punkt 14 är en ganska stor och tung modell i stil med övriga bågar från Yupik, likadana har av Murdoch kallats för sydlig reflextyp. De har en enkel kabel av tunna, fint flätade senor på ryggsidan⁴⁵. Bågstavens ändar, eller öron är framåtskjutna och strängen saknas. Bågstaven är avbruten vid det ena framåtböjda örat och stavens tvärsnitt är rektangulär. Trämaterialet är mjukt och har en gul färg, den kan vara tillverkad av Yellow Cedar⁴⁶, ett trädslag som användes som råmaterial för bågar bland Aleuterna⁴⁷. Det verkar dock mera sannolikt att det rör sig om Sitka Spruce (gran). Bågens buksida är rödmålad med järnoxid och ryggsidan är svärtad med kol eller sot. Buksidans mitt har en smal fåra som går längs med hela bågstaven och är ca 1mm djup. Fåran är markerad med sot och kanterna längs med buken är också svartfärgade. Smala fåror har även täljts in på bågstavens bäge sidor och dessa är även svartfärgade. Bågen har kunnat kasta även tunga pilar. Klenare pilar kan visserligen också ha skjutits med denna bågtyp, men den är gjord för att driva iväg betydligt tyngre ”missiler”. De tre grova pilarna med flata nock hör ihop med denna Yupik modell⁴⁸. Pilarna uppvisar dessutom kongruens med en pil från Bristol Bay som redogörs för i Masons bok⁴⁹. Det är alltså ytterst sannolikt att bågen och de tre pilarna är tillverkade av Alegmiut.

Motsvarande dekorationer förekommer inte på de två andra Furuhjelmska bågarna. Enligt den norra Yupik-traditionen uppfattas denna typ av skurna dekorationer som en symbolisk livslinje för föremålet, det är alltså ett sätt att ge ”liv” åt föremålet. Denna typ av dekoration förekommer allmänt på harpun-

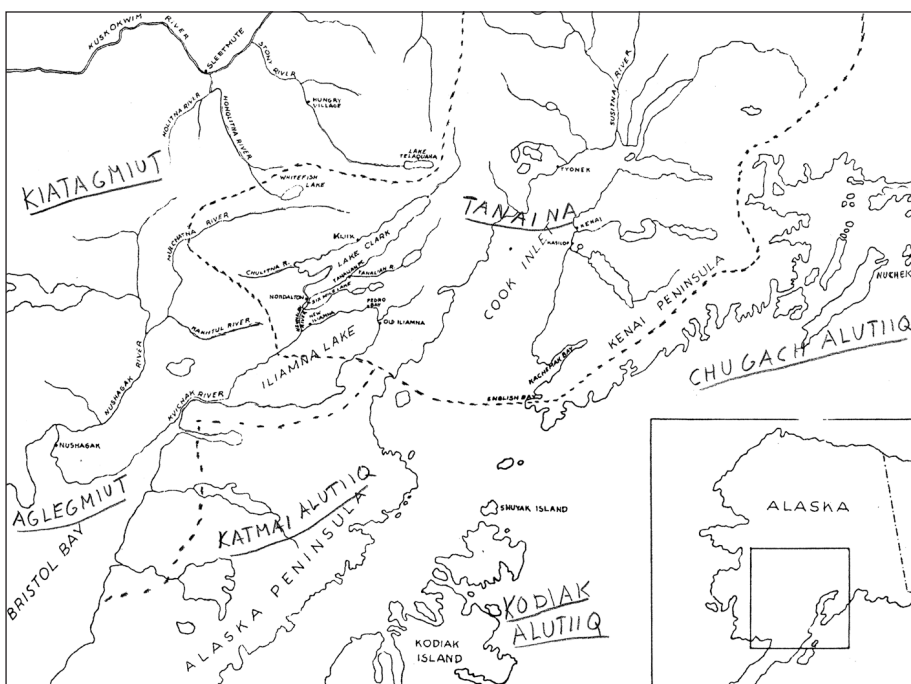

Bild 4. Etnografisk karta över sydvästra Alaska och området kring Cook Inlet.

skaft och annan jaktutrustning från området kring Berings sund⁵⁰. Det är värt att jämföra denna dekoration med en annan pilbåge (VK 146) i den Etholénska samlingen som också antas komma från Aglegmiut eller Alutiiq på Katmai. Denna båge är rikligt målad med svarta djurmotiv på den rödmålade bågstaven. Till skillnad från den Furuhjelska Aglegmiut-bågen har denna förstnämnda båge inga framåtböjda öron utan är helt rak, men uppvisar samma skåra längs med buken över bågens hela längd.⁵¹

De grövre pilarna i den Furuhjelska samlingen påminner om de skifferbespetsade pilarna som finns i den Etholénska samlingen, även om förskafvet av renhorn är något grövre än hos dessa sistnämnda. En närmare granskning av pilarna i den Etholénska samlingen visar att dessa sannolikt är insamlade från en bosättningsklunga som kallades för Severnovsk på Katmai. Dessa pilar för jakt på storvilt i den Etholénska samlingen härrör alltså från en folkgrupp som i likhet med Koniagera och Chugacherna talade Alutiiq men bodde på fastlandet.⁵²

Ett pilkoger gjort av en hopsydd, urholkad trädstam ingår även i den Furuhjelska samlingen. Under samma punk (13) redogörs även för två bågar och tre pilar för havsutterjakt. Dessa tillskrivs ”Tschugatsherna” av Furuhjelm och närmare bestämt byn Nutchek (se Bild 4). Av dessa saknas numera en pil, och samtliga förskafvet till de kvarstående pilarna saknas även, men spetsarna och linorna av djursenor som fäster den löstagbara spetsen med skaftet finns fortfa-

rande kvar. Pilarna har uppsvällda nock. Båda bågarna är avbrutna, den ena av bågarna är förstärkt med en senkabel med tio flätade trådar på ryggen medan den andra saknar förstärkning. Det finns inga märken på bågstaven som skulle tyda på att den andra bågen skulle ha haft en kabel⁵³. Den sistnämnda bågen är omålad och av gult trä. Bågen kan vara tillverkad av Yellow Cedar eller Sitka Spruce, även om Holmberg menar att Koniagerna tillverkade sina bågar av drivved av Douglas-gran⁵⁴. Den andra bågen är däremot av en annan, rödaktig trädart och kan gott och väl vara av Douglas-gran. Bägge bågar har konvexa ryggar och buken är även konvex även om den är betydligt plattare än rygg-sidan. Bågarna avsmalnar mot handtaget. Ett intressant drag är att buksidan utgörs av trädens yttre del. Ofta brukar bågar liksom Aglegmiut-bågen i den Furuhjelmska samlingen tillverkas så att den yttre delen av trädet utgör rygg-sidan av bågen.

Det är också intressant att notera att man i Finland och i Sibirien har tillverkat bågar på ett liknande sätt som Chugacherna. Detta beror på att man har utnyttjat egenskaperna hos den s.k. tjurveden som uppstår på den undre sidan av tallar med sneda stammar. Denna typ av reaktionsvirke tål mycken kompression, men brister lätt på rygg-sidan. Detta missförhållande åtgärdades hos oss genom en tunn skena av seg björk som limmades på rygg-sidan. Det verkar som om den med senkabel förstärkta Chugach-bågen är tillverkad av tjurved från en Douglas-gran. Senkabelns funktion i denna båge är den samma som björkskenans funktion hos de finsk-sibiriska bågarna.⁵⁵ Denna konstruktion kan alltså påvisa kopplingar till Eurasien. Ytterligare forskning i bågar av denna Chugach-Kodiak Alutiiq typ i olika museers samlingar behövs för att fastställa detta antagande.

I Tikhanovs målning (se Bild 5) från 1818 föreställande Kodiak Alutiiq framgår den säregna skjutstilen som är förknippad med Alutiiq-bågar. Skytten håller i bågen horisontellt med handflatan uppåt; skyttens lång- och ringfinger

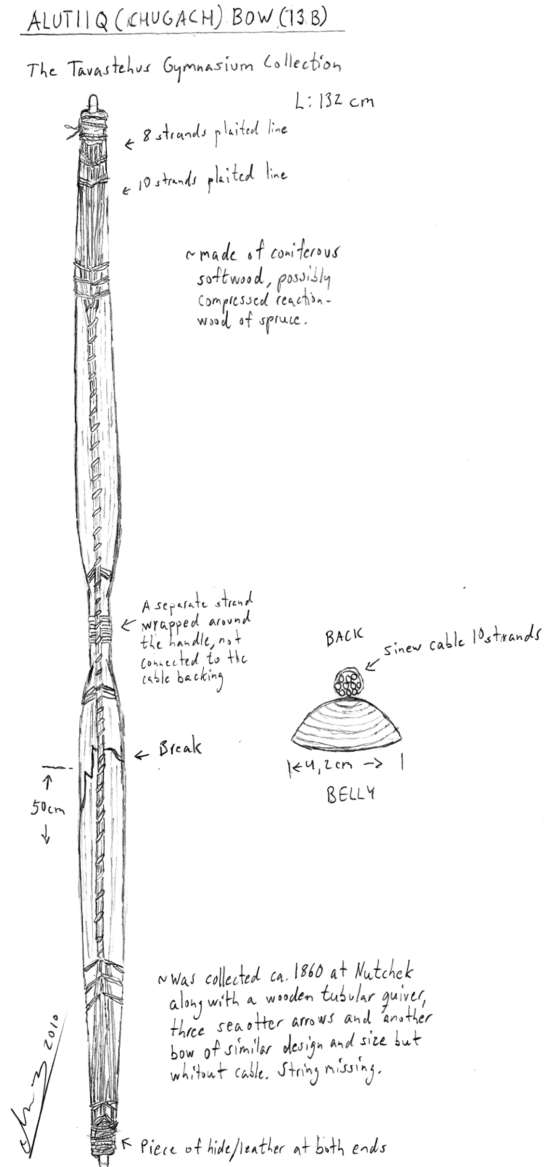

Bild 5. "Aleuter" i festdräkt. Mikhail Tikhanov 1818. Ryska Konstakademins samlingar.

Bild 6. Chugach Alutiiq pilbåge förstärkt med senkabel i den Furuhjelska samlingen. Skiss Marcus Lepola

är framför bågen och tummen, pek- och lillfingret bakom. Skytten håller pilen mellan tummen och pekfingret och drar strängen med långfingret och handflatan neråt. Det är alltså högst troligt att pilar med uppsvällda nock är förknippade med denna båge och skjutstil. Man bör även uppmärksamma att denna skjutstil antagligen användes uteslutande i samband med maritim jakt från baidarka. Vid skytte av havsutter var det svårt att få pilen att träffa dykande uttrar och genom att låta långfingret på båganden vila under pilen då man sköt fick man pilen att vrida sig neråt mot den dykande uttern. Det är troligt att de fyra klenare pilarna som Furuhjelm koplade ihop med Aglegmiut är av Alutiiq tillverkning. I detta fall förefaller det mera troligt att det rör sig om Chugach Alutiiq eftersom de hade tillgång till ett större urval av landlevande djur än Kodiak Alutiiq⁵⁶. Det tandförsedda förskafet har ett litet tvärsnitt i spetsen där en vass bit musselskal fästes, dock saknas den biten nu. Förskafet påminner starkt om de s.k. Rankling-pilarna bland eskimåer i trakten kring Point Barrow (se Bild 6)⁵⁷.

I målningen framgår även andra föremål som ingår i den Furuhjelska samlingen. Pilbågen är av samma modell som de två Chugach-bågarna i Tavastehus med flat buk och avrundad rygg. Pilen syns vara likadan som de två havsuterpilarna i samlingen. Pilkogret som flickan håller är av samma urholkade typ som finns i Furuhjelms samling. Den av rötter flätade hatten är något mindre än den som framgår ur målningen. Som jämförelse till det urholkade pilkogret i den Furuhjelska samlingen kan det nämnas att det finns ett motsvarande, aningen rikligare dekorerad koger i Köpenhamns Nationalmuseum⁵⁸.

SAMMANFATTNING

Den Furuhjelmiska samlingen uppstod som resultat av det intensiva insamlingsarbetet som utfördes av finländska tjänstemän under deras vistelse i de ryska kolonierna i Alaska under medlet av 1800-talet. Detta insamlingsarbete påminde mycket om det arbete som övriga kolonialmakter utförde i sina besittningar. Denna insamlingsverksamhet omfattade även en finlandsvensk dimension. De flesta föremålen i den Furuhjelmiska samlingen härstammar från området kring Cook Inlet och de ger en representativ bild av det dynamiska läget i området kring 1860-talet som till stor del orsakats av ryssarnas ekonomiska intressen. Föremålen utgör ett fint bidrag till den komparativa antropologiska föremålsforskningen i Alaska från ett område som är kulturellt väldigt komplext. Samtidigt visar det faktum att samlingen råkat i glömska på förhållanden som sammanhänger med den koloniala epoken. Ur finländskt perspektiv var det frågan om en parentes, som började uppmärksammas fr.o.m. 1970-talet och som fortfarande kan ge nya bidrag till förståelsen om hur de koloniserade folken levde. Den information som finns tillgängligt om områdets kulturer från den ryska koloniala tiden är begränsad. En komparativ analys av den Furuhjelmiska samlingen i Tavastehus kompletterar existerande samlingar från Alaska och bidrar till att skapa en helhetsbild av de kulturella processer som pågick i trakterna kring Cook Inlet.

KÄLLOR

Black, Lydia T. 2004. *Russians in Alaska 1732-1867*. University of Alaska Press, Fairbanks Alaska.

Birket-Smith, Kaj, 1941. *Early Collections from the Pacific Eskimo*. Ethnographical Studies Published on the Occasion of the Centenary of the Ethnographical Department National Museum pages 121-163. Nationalmuseets skrifter. Etnografisk Række I. *Gyldendalske Boghandel, København*.

Birket-Smith, Kaj, 1953. *The Chugach Eskimo*. Nationalmuseets skrifter. Etnografisk Række VI. *Nationalmuseets Publikationsfond, København*.

CAFF 2006. Veltre, D.W., Pendleton, C.L., Schively, S.A., Hay, J.A., and Tararenkova, N.: *Aleut/Unangax Ethnobotany: An Annotated Bibliography*. For a project on Traditional Use and Conservation of Plants from the Aleutian, Pribilof, and Commander Islands. Aleut International Association, University of Alaska Anchorage, and Institute for Circumpolar Health Studies, in cooperation with CAFF. CAFF Flora Technical Report No. 14, CAFF International Secretariat, Akureyri, Iceland.

Cook, Linda A. & Norris, Frank 1998. *A stern and rock-bound coast: Kenai Fjords National Park historic resource study*, Volume 3. National Park Service. Alaska System Support Office. Seattle.

Christensen, Annie C. (Ed.) 2005. *Letters to the Governor's Wife: A View of Russian Alaska 1859-1862*. Aarhus. DNK: Aarhus University Press..

Dumond, Don E. 2005. *A Naknek Chronicle: Ten Thousand Years in a Land of Lakes and Rivers and Mountains of Fire*. Interior Department, National Park Service, Katmai National Park and Preserve.

Dumond, Don E. & Van Stone, James 1995. *Paugvik: A Nineteenth-Century Native Village on Bristol Bay, Alaska*. Fieldiana Anthropology, New series no.24. Field Museum of Natural History.

Emmons, George Thornton 1991. *The Tlingit Indians*. Edited with additions by Frederica de Laguna and a biography by Jean Low. Anthropological Papers of the American Museum of Natural History. University of Washington Press. Seattle.

Edwards, Elizabeth, Gosden, Chris & Phillips, Ruth (Eds.) 2006. *Sensible Objects : Colonialism, Museums and Material Culture*. Berg Publishers, Oxford.

Hollstein, Laura 2007. Gunnar Landtmans resor och mentala geografi i ryska tidens Finland. *Laboratorium för Folk & Kultur* 1/2007 s.22-25. Brages sektion för folklivsforskning. Formato Print, Borgå.

Holmberg, Henrik Johan 1855. *Ethnographische Skizzen Über die Völker des Russischen Amerika*. Erste Abtheilung. Finska Vetenskaps societeten. H. C. Friss, Helsingfors.

Jochelson, Waldemar 1933. *History, Ethnology and Anthropology of the Aleut*. Carnegie Institution of Washington, Publ. 432.

Karsten, Margit 1961. *Indianflickan Aina Iliamna Moore*. Tidskriften Elanto 1961:2.

Mason, Otis Tufton 1894. *North American Bows, Arrows and Quivers*. From the Smithsonian Report for 1893, pages 631-679 with plates XXXVII-XCIV. Government Printing Office, Washington.

McRae, Kenneth D. 2000. *Conflict and Compromise in Multilingual Societies, Volume 3 : Finland*. Wilfrid Laurier University Press, Ontario, Canada.

Murdoch, John 2004. *A Study of the Eskimo Bows in the U.S. National Museum*. Extract from the Smithsonian Annual Report 1884 vol 2. Reprinted by the Dyfi Valley Bookshop. Great Britain.

Osgood, Cornelius 1933. *Tanaina Culture*. *American Anthropologist* 35:695-717. American Anthropological Association.

Osgood Cornelius 1937. *The Ethnography of the Tanaina*. Yale University Publications in Anthropology, Nr 16. New Haven.

Partnow, Patricia H. 2001. *Making History : Aluutiq/Sugpiaq Life on the Alaska Peninsula*. University of Alaska Press, Fairbanks.

Tammio E. J. 1913. *Hämeenlinnan normaalilyseon synty ja varhaisvaiheet*. Hämeenlinnan normaalilyseo 1873-1887-1913 : 40-vuotinen muisto. Arvi A. Karisto, Hämeenlinna,

Vanstone, James W. & Townsend, Joan B. 1970. *Kijik: An Historic Tanaina Indian Settlement*. Fieldiana Anthropology vol. 59. Field Museum of Natural History.

Varjola, Pirjo 1990. *The Etholén Collection – The ethnographic Alaskan collections of Adolf Etholén and his contemporaries in the National Museum of Finland*. National Board of Antiquities. Vammalan Kirjapaino. Finland.

Vilkuna, Janne 1994. Muinaisten metsänkävijöiden jousia. Metsä ja metsänviljaa. Kalevalaseuran vuosikirja 73, s. 208-223. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Tidningar och tidskrifter

Hufvudstadsbladet nr 114 18.5.1868.

Helsingfors Dagblad nr 262 11.11.1862

Finlands Allmänna Tidning nr 280 01.12.1854.

Finlands Allmänna Tidning nr 297 19.12.1838.

Finlands Allmänna Tidning nr 129 7.6.1866

Internetresurser

http://www.kunstkamera.ru/en/history/the_history_of_kunstkammer/ 7.12.2010

http://fi.wikipedia.org/wiki/Honkolan_kartano 11.1.2010

NOTER

¹ Gibson 1976:3-6

² McRae 2000:30

³ Föremål från Alaska utgjorde stommen för det nya Etnografiska museet inom det större Kunstkammer museet i St. Petersburg. Informationen taget från http://www.kunstkamera.ru/en/history/the_history_of_kunstkammer/

⁴ Hollstein 2007:23

⁵ Varjola 1990:13

⁶ Finlands allmänna tidning 19.12.1838:2

⁷ Varjola 1990:15, 26.

⁸ Gosden, Edwards & Phillips 2006:209

⁹ Gosden, Edwards & Phillips 2006:209

¹⁰ Gosden, Edwards & Phillips 2006:209

¹¹ Henrik Holmberg utarbetade en ”*Katalog öfver kejsarliga Alexanders-Universitets Etnografiska samlingar*”. Denna katalog var ämnad som guide för personer som besökte samlingarna. I den 44 sidor långa katalogen innehöll omfattades Alaska tillsammans med Australien på sidorna 35-44. Katalogen trycktes av H.J. Friis i Helsingfors 1859. Helsingfors Tidningar 23.3.1859:1.

¹² Gosden, Edwards & Phillips 2006:209

¹³ Gosden, Edwards & Phillips 2006:209, 211

¹⁴ Varjola 1990:32

¹⁵ Varjola 1990:47

¹⁶ Finlands Allmänna Tidning 01.12 1854:1.

¹⁷ Christensen 2005:81. En engelsk översättning av Anna Furuahjelm's brev från Alaska 1859-1862. Dessa brev återspeglar verkligheten och vardagen för en högrestånds- dam från Finland i den koloniala Alaska och utgör en värdefull källa för stödande fakta kring olika historiska händelseförlopp.

- 18 Black 2004:264
- 19 Vanstone & Townsend 1970:19.
- 20 Anna Furuhjelm hänvisar till att Hjalmar hade friköpt en ”Koljush” flicka sommaren 1860, samtidigt som guvernörsparet var på Kodiak och Hjalmar var i Kenai (Christensen 2005:150, 223 brev nr 36 och 46). I Varjola (1990:50) framgår att datumet för köpebrevet är 23 september 1959. Margit Karsten (1961) talar om att Hjalmar såg rök stiga från toppen av bergen Iliamna och red dit för att förhindra ett människooffer. Berget Iliamna finns på Katmai. I köpebrevet hänvisas till att flickan Tsamo skulle ha friköpts från indianhövdingen Nashahan och att flickan skulle vara av Tlingit härkomst. Detta köpebrev har gjorts upp i Sitka. Man bör observera att Nashahans etniska tillhörighet inte omnämns annat än att han är indian. Det är alltså mer än sannolikt att Nashahan kom från Katmai och att Tsamo friköptes från Tanaina-folket.
- 21 Hufvudstadsbladet 18.5 1868:3, Karsten 1961:14-15
- 22 Helsingfors Dagblad 11.11 1862:2.
- 23 Varjola 1990:50.
- 24 Varjola 1990:50.
- 25 Informationen framgår ur den finska versionen av Wikipedia under sökordet ”Honkolan Kartano”. http://fi.wikipedia.org/wiki/Honkolan_kartano
- 26 Tammio 1913.
- 27 Informationen om samlingarnas ursprung framgår av en text i skolans utställningsutrymmen.
- 28 Finlands Allmänna Tidning 7.6 1866:2-3. Notering: det finns inget nr 16, antagligen ett stafvel.
- 29 Benämningen för dessa folk varierar i olika sammanhang. Under den Ryska koloniala tiden kallades samtliga stillahavseskimåer och Aleuter gemensamt för ”Aleuter”. Senare tillkom begreppet ”Koniag” som till en början avsåg samtliga Alutiiq talande på Kodiak ön och på fastlandet på Katmai (Holmberg 1855). Benämningen Koniag har även använts i museikataloger för föremål från denna region (Varjola 1990). Chugacherna framstod redan tidigt som en skild grupp från Koniagerna främst på grund av att deras bosättningar var tydligt avskiljda från Koniagernas hemvister. Språkligt och kulturellt är bägge väldigt lika. (Birket-Smith 1953). Senare i modern tid har begreppen Alutiiq och Sugpiaq tillskrivits dessa grupper (Partnow 2001). Problemet med dessa uppstår då man behandlar lokaliteter. Därför har jag valt att i denna artikel konsekvent använda begreppet Koniag då jag diskuterar föremål som har av andra forskare attribuerats till denna folkgrupp. Man bör vara medveten om att ”Koniag” för det mesta, men inte alltid syftar till befolkningen på Kodiak, samma benämning används ofta för Alutiiq-talande på Katmai, i vissa fall även för Chugacher ifall det förekom osäkerheter kring ex. ursprunget av ett specifikt föremål. Kodiak Alutiiq, Katmai Alutiiq och Chugach Alutiiq är bättre benämningar eftersom de anger både lokalitet och kultur.
- 30 Osgood 1933.
- 31 Jochelson 1933.
- 32 Dumond & Van Stone 1995:2.
- 33 Emmons 1991.
- 34 Cook & Norris 1998:62
- 35 Cook & Norris 1998:28
- 36 Fitzhugh & Crowell 1988:164.
- 37 Fitzhugh & Crowell 1988:14, Osgood 1937:plate 8.

- 38 Osgood 1937:35.
 39 ”Baidarka” är den ryska benämningen på den typen av kajaker som begagnades
 av Aleuter och Alutiiq.
 40 Osgood 1937:plate 13,b.
 41 Osgood 1937:plate 8,g.
 42 I Varjola 1990:513 finns 8 pilar (vk 101:1-12) försedda med löstagbara spetsar av
 skiffer och i förskrift av renhorn och flata nocks som är attribuerade till Koniag.
 43 I Varjola 1990:298,299, 303 redogörs för ett antal havsutterpilar (VK 103:1-6 och
 VK 4911:32-37) som avtunnas mot nocken för att sedan bilda en klump vid nocken,
 samt två fågelpilar (VK 4911:30,31) med samma modell av nock. I Mason
 (2007:plate LIX, 54) finns även en havsutterpil från Kodiak som är identisk med
 de förstnämnda pilarna. I Birket-Smith (1941:fig 15,d p. 139) är en bild på en pil
 för fångst av landdjur.
 44 Mason 1894:664-665, Birket-Smith 1953:30
 45 Murdoch 2004:2-3
 46 Callitropsis nootkatensis.
 47 CAFF 2006:66
 48 Yupik modellen syftar till bågar från västra Alaska med framåtböjda ändor, d.v.s.
 recurve bågar. Det finns tre bågar i samma stil i den Etholénska samlingen av
 vilka två antas tillhöra Aglegmutterna (VK296B, 4911:25)
 49 Mason 1894:Plate LII:2
 50 Fitzhugh & Crowell 1988:46
 51 Varjola 1990:291. Det förekommer en hel del missuppfattningar kring denna
 bågtyp. Liknande bågar i ryska samlingar har på grund av deras färgkomposition
 tillskrivits aleuterna, även om de tecknade motiven på bågarna ofta föreställer
 landlevande bytesdjur som vildrenar. Det är mera trovärdigt att bågar av denna
 typ härstammar från Katmai Alutiiq, särskilt som sättet att fästa senkabeln på
 dessa bågar påminner om övriga Alutiiq modeller även om det finns stora skill-
 nader i själva utformningen av bågen.
 52 I den Etholénska samlingen redogörs för tolv pilar med förskrift av renhorn och
 spetsar av skiffer, två av dess pilar har dessutom slidor tillverkade av träd och
 omlindade av skinn och senor (VK 102:1-12). I katalogen från 1847 redogörs för
 dessa tolv pilar under Låda nr 23 och att dessa härstammar från befolkningen i
 Severnovsk (Varjola 1990: 300, 329) Severnovsk är en bosättningsklunga nära
 Katmai berget som avfolkades 1912 till följd av ett häftigt vulkanutbrott. Befolk-
 ningen i området talade Alutiiq (Dumond 2005:46-47,64).
 53 Enligt Birket-Smith (1953:28) installerade Chugacherna en senkabel på pilbågen
 först då den hade blivit trög av för mycket användning. Två liknande bågar utan
 senkabel finns även i den Holmbergska samlingen i Köpenhamn och är attribu-
 erade till Koniagerna (Birket-Smith 1941:Fig.18, p.143).
 54 Enligt Holmberg (1855:106), tillverkade Koniagerna (Kodiak Alutiiq) bågar av
 ”Tschaga”. I en etnobotanisk bibliografi som berör Aleuterna så förekommer ett
 liknande ord chagax’ för röd cederträd. (CAFF 2006:81).
 55 Vilkuna 1994:2008-223
 56 Henrik Holmberg (1855:117) besökte Kodiak och var samtida med Furuhjelm.
 Han noterade att Koniagerna (Kodiak Alutiiq) inte längre använde pilbågen till
 jakt på landdjur, och hans uppfattning stöder antagandet att pilarna härstammar
 från Chugach Alutiiq.
 57 Mason 1894:Plate LVI
 58 Birket-Smith 1941:Fig. 21, p.145